

A Baranya megyei Rékavár

A Keleti-Mecsek egyik festői tájában, a *Mecseknádasd* felett emelkedő egykori *Rékavár* (Rákvárnak is írják) történetének szálai a korai magyar középkorba nyúlnak vissza, sejtelmesen összefonódva az angolok és a skótok történelmével.

Az angol történelemnek minket érdeklő fejezetéből ragadtuk ki a következőket:

1016-ban *Ironsíde* (*Vasbordájú*) *Edmund* angol király *Nagy Kanut* dán királlyal végzetes csatát vívott, és néhány hónapos uralkodás után meghalt. Vasbordájú *Edmund* két kisfiát a hódító dán király száműzte, s azok *Olaf* svéd király udvarába kerültek. *Olaf* azonban tartott *Kanut* haragjától, így a gyermekeket *I. István* királyhoz Magyarországra küldötte. *István* király – egy későbbi oklevél, s ennek nyomán végzett bizonyítás szerint – a menekült angol hercegeknek birtokokat adományozott a *pécsváradai bencés apátság* és *Nádasd* (ma *Mecseknádasd*) falu közelében fekvő királyi birtokrészből, Rékavár központtal.

Malcomes Béla: Szent István unokája, Szent Margit Skócia királynéja magyar származása és magyarországi szülőhelye című, jórészt angol történeti munkák alapján írott könyvében bizonygatja, hogy *Edvard* az egyik menekült angol királyfi, *István* király leányát, *Ágotát* vette feleségül. Leányuk *Margit*, aki utóbb Skócia királynéja lett, és új hazájában szentként tisztelnek – *Malcomes* bizonyítása szerint – Szent István unokája.¹ A források, amelyek *Ágota* magyar származását elhíresztelték, Normandiából és Észak-Angliából valók: *Ordericus*, *Vitalis*, *Gaimar* és *Ailred* feljegyzései.²

A Szent István halálának kilencszázadik évfordulójára kiadott *Emlékkönyvben Fest Sándor* hiteles források után is csak valószínűsíteni tud ebben a kérdésben.³

Az angolszász királyfiak magyarországi tartózkodásáról krónikánkban nincs említés. Csupán *II. Endrének* – *Mázát*, *Bodát* (Ma Fazekesboda) és *Nyárádot Bertalan* pécsi püspöknek adományozó, 1235-ben kelt oklevele, illetve az oklevél 1408. évi másolata említi – a „*terra Brittanorum*” (britek, angolok földje) kifejezést a felsorolt adománybirtokok határaként.⁴ Az okirat ilyen értelmezése szerint a *Baranya* megyei *Mecseknádasd* (egykor *Nádasd*), *Margit* állítólagos születési helye, ehhez a birtokhoz tartozott. (Bár a historikusok közül többen kétségbe vonják magának az oklevélben szereplő szónak az eredeti jelentését, illetve olvashatóságát.)⁵

Hercog József és *Fest Sándor* a vitás nevet „*Terra Bissinorumnak*”, azaz besenyők földjének olvassa és magyarázza. Baranyában *Nyárád*, *Báta*, *Bese*, *Vosián*, *Besence*, *Bisse* (azelőtt *Bese*). *Budmér*, *Bélye* és *Kátoly* egykor besenyő faluk voltak, egyik-másik egészen közel esik a kérdéses birtokhoz.⁶

A vitából kialakult vélemény szerint – bár egyik állítás sem nyert bizonyítást – „*Nádasd* és *Rékavár* bajosan tartható az angol királyfiak egykori lakóhelyének. Túlságosan félreeső, kies hely a Mecsek legkeletibb nyúlványán. Valószínűbb, hogy angol birtokosai a királyi udvarban éltek és csak alkalomadtán jártak le *Nádasdra* és *Váraljára*.” Mindez azonban csak akkor lenne perdöntő, ha elfogadjuk a vitatott írást az angolok földjének. Ismeretes, hogy Szent István uralkodásának elején még nem volt kialakult királyi székhely: a király egész seregnyi kíséretével szinte szünet nélkül járta a királyi vármegyéket, ahol a

¹ *Malcomes Béla*: Szent István unokája, Szent Margit, Skócia királynéja magyar származása és magyarországi szülőhelye. Pécs, 1938. 30 old.

² *Werthner Mór*: Az Árpádok családi története. Bp., 1982. 45. old.

³ *Fejér Georgius (György)*: Codex diplomaticus Hungariae Ecclesiasticus et civilis. Buda, 1828–1844. 438. old.

⁴ *Fest Sándor*: Skóciai Szent Margit magyar származása. Debrecen, 1938. 80 old.

⁵ *Hercog József*: Skóciai Szent Margit származásának kérdése. Budapest, 1939. 42 old.

⁶ *Szokolai Margit*: A magyarországi besenyő telepekről. Föld és Ember, Tudományos Szemle, 1929. 2. sz. 76. old.

várispánságok és királyi várak központjaiban tartózkodott, így könnyen lehetséges hogy esetleg biztonsági okokból – Rékavárban helyezte el a menekült angol királyfiakat.

Rékavár gyönyörű tájképi fekvésű. Egyik oldalon a Réka patak völgyére, másikon a festői Óbányai-völgyre néz. A várfalakat manapság hiába keressük a hegytetőn. A XVIII. században elhordták azokat, és beépítették a mecseknádasdi házakba. A bozóttal, fával benőtt vár alapfalait és egy mély vársánc vonulatát azonban az 1937-ben megkezdett próbaásatások alkalmával nagyjából követni tudták, amiből megállapítható a vár északnyugat–délkelet irányú fekvése. Szavahihető szemtanúk állítják, hogy 40–45 évvel ezelőtt a még méter magasan álló 100–120 cm vastag, megszakítás nélküli falak mentén körbejárták a várat, sőt a felvonóhid kiszögellését és a kapuerődítést is látni lehetett.⁷

Bizonyosan állt már építmény *Rékavár* helyén a honfoglalás előtt is. Vajon római castrum alapjaira, avagy besenyő sáncokra építették utóbb a várat, nem tudjuk. A felszín takarta falmaradványok középkori erődítmény jellegére vallanak.

Az 1777. évi *canonica visitatio* (káptalani vizsgálati jegyzőkönyv) érdekes adatokat közöl a várral kapcsolatban: *Víser* plébános egykori mérése szerint a *Rékavár* környékén álló tölgyfák feltűnő arányokat mutattak: az egyik tölgy kerülete hat öl, magassága tizenhárom öl. A feltevések és a gyér nyomok után ítélve mindössze 40–50 esztendeig tartózkodhattak angolok Rékavárban, tehát a XII. század végén már lakatlanul állhatott. Így alighanem mintegy 700–800 évvel ezelőtt ültethették a királytölgyeket, amelyek elélhetnek ily hosszú ideig. Ez pedig megfelelhet a korai magyar középkor első századának.⁸

Mecseknádasdon, *Váralján* és a környéken még ma is él a népmonda egy angol hercegi családról, melynek tagjai Rékavárban laktak; továbbá, hogy *Imre herceg*, István király fia rokoni látogatáskor Nádasdon halt meg vadászat közben.⁹

Rékavár múltját illetően tehát a legutóbbi időig nem rendelkezünk tudományosan megalapozott ismeretekkel. Az irodalomban sok a valószínűsítés és a feltevés. Míután a régészeti feltárás szükségességét a megyében idegenforgalmi szempontok is indokolták, a megyei idegenforgalmi hivatal szorgalmazta az ásatások megindítását. A várhegy peremén szemmel alig érzékelhető, tengelyében több mint 200 m hosszú és 40 m széles várudvar *Reuter Camillo* erdőmérnök felmérése után, 1963-ban megkezdte a kutatást a *Janus Pannonius Múzeum*.

Megállapították, hogy a mintegy 7000 m² alapterületű hosszúkás, keskeny várudvart 450 m hosszú és 3 m vastag fal övezte. A falak egykor 4–5 m magasak lehettek, de csak másfél m magas falmaradványt bontottak ki az omladék alól. A külső fal nyugati végén, ahonnan csodálatos kilátás nyílik az Óbányai-völgyre, maradványaiban három és fél m magas figyelőtorony emelkedik. Beljebb egy 15 m hosszú épület csatlakozik a várfalhoz. A várudvar közepén nagyobb épület állott, vele szemben a várfal északi oldala mellett valaha több emelet magas négyszögletes toronyépület maradványai bontakoztak ki, s ugyanakkor érzékelhetővé vált a 3 m széles kapunyílás is. A feltárás során több más épület nyoma is felismerhető lett a várudvar manapság erdő borította részein. Az omladékok alatt az épületek padlózata és a falak mentén felismerték a vár pusztulásának minden kétséget kizáró bizonyítékait: *szénné égett gerendák, faszén- és koromrétegek, kiégett vakolatfelületek, elüszkösödött kűszöbmaradványok mesélnek arról, hogy tűzvész martaléka lett.*

Az omladékok alatt talált cserépedény-töredékek a XIV–XV. századból származnak. Ugyanebből az időből való a romok alatt feltett *vastör*, *lőpatkó*, *sarkantyú*, *rézgyűrű* is. Így a várat feltétlenül a középkorban, de legkésőbb a XIV. század elején építhették. Pusztulása pedig legkésőbb a török hódoltság alatt következett be.¹⁰

Dr. Papp László régész, volt pécsi múzeumigazgató írja a felderítő jellegű ásatás befejezte utáni zárójelentésében: „Rékavár mind tudományos, történeti, mind pedig idegenforgalmi szempontból megérdemli a további kutatást a vár területén, de az ezt követő mély sáncolások mentén is. Ha megépül a Mecseknádasdot és Óbányát összekötő műút, a környék az üdülők paradicsoma, Rékavár pedig minden turistának kedvelt kirándulólhelye lesz.”¹¹

Dr. Kovács András

⁷ *Kovács András*: Rékavár (A Baranya megyei Idegenforgalmi Hivatal havi tájékoztatója. Pécs, 1959. május.)

⁸ *Malcomes B.* i. m. 60. old.

⁹ *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. Budapest, 1897. III. k. 126. old.

¹⁰ *Kovács A.* i. m. uott.

¹¹ *Papp László*: Rékavár és 1963. évi felderítő ásatása. Pécs, 1967. A J. P. Múzeum füzetei, 40. oldal.